

Maailmanmatkat

Toim. Ville Hänninen

Miten mangaa luetaan

Paul Gravett:

Manga – Sixty Years of Japanese Comics

**LAURENCE KING PUBLISHING/
HARPER DESIGN INTERNATIONAL
2004**

Amano Masanao:

Manga

TASCHEN 2004

Gary Groth (toim.):

**The Comics Journal Special
Edition Volume 5
FANTAGRAPHICS 2005**

Kun manga leviää maailmalla, siitä myös kirjoitetaan aina vain enemmän. Puolivillaisia oppaita, joissa on postimerkkiarvosteluja lukemattomista sarjakuvista, on nähty paljon – animeista vielä enemmän kuin mangasta. Viime aikoina on ilmestynyt asiallisiakin opuksia, mutta isojenkin kustantajien tarjouksissa saattaa vaania silkkää tauhkaa.

Britannian johtaviin sarjakuvasiantuntijoihin kuuluvan Paul Gravettin Manga – Sixty Years of Japanese Comics tarjoaa terävän peruskurssin mangan historiaan ja nykytilaankin. Uusimmat tiedot ovat viime vuodelta, kattavia tilastoja löytyy vuodelta 2002.

Parasta Gravettin kirjassa on sen laaja näkökulma. Tässä kirjassa manga ei lillu fanien hermeettisessä umpiossa, vaan se asettuu osaksi Japanin yhteiskuntaa ja peilautuu maan historiaan.

Teos on jaettu tiiviisiin lukuihin, joissa käydään läpi perusasiat nope-

asti mutta kattavasti. Kuvanäytteitä on runsaasti – enemmistö kirjasta. Se muistuttaakin näyttelyluetteloa. Siksi se sopii hyvin julkaistavaksi suomeksi syksyllä Helsinkiin Tennispalatsiin tulevan Japani-näyttelyn kyytiin. Mangan harrastajille monet näytteet ovat tuttuja, mutta kirja onkin tehty laajalle yleisölle.

Vain hienoinen kritiikkimöyry vaivaa hieman. Gravett on ilmeisesti asettunut mangailmion puolustusasiantuntijaksi. Liiallisen myönteisyydenkin voi ymmärtää laajan kohdeyleisön kannalta. Manga on herättänyt ennakkoluuloja, joita on syytänkin torjua.

Kansainvälisesti julkaistuihin taidekirjoihin erikoistuneen Taschen-kustantamon Manga-kirja on kiintoisa poikkeus: sen kirjoittaja Amano Masanao on japanilainen. Suurin osa länsimaissa julkaistuista mangaa käsittelevistä kirjoista on ollut länsimaisten kirjoittamia.

Tekstit on painettu neljällä kielellä, japaniksi, englanniksi, saksaksi ja ranskaksi. Opusta myös myydään laajalti pitkin maailmaa, muun muassa suomalaisissa kirjakaupoissa. Sen merkitys voi siis levitä laajalle – ikävä kyllä.

Masanaon kirja muistuttaa perinte-

siä opaskirjoja. Siinä on 135 hakusanaa, jotka on pistetty kummalliseen epäakkosjärjestykseen. Kirja koostuu tekijä-esittelyistä, jotka ovat kömpelösti kirjoitettuja (tai ehkä käännettyjä), lyhyitä ja ylimalkaisia – jopa epäinformatiivisia. Taiteilijoiden tyylikirjo sentään on laaja.

Tekstit eivät vie juuri tilaa, hädän tuskin sivun esittelyä kohti. Kuvanäytteitä on levitelyä jokaisesta useita sivuja. Neikin on valittu vasemmalla kädellä ja roiskittu aukeamille huolimattomasti. Piirroksiset menevät kömpelösti sivun laitojen yli. Ällistyttävän kehno opus!

Englanninkielisen maailman vaikutusvaltaisimmassa sarjakuva-alan uutislehdessä The Comics Journalissa artikkelit venyvät usein kuin liisteri. Mutta kun lehdestä tehdään kerran vuodessa kirjamainen erikoisnumero, editointi terävoittoa.

Tämän talven erikoista hallitsee mangateema. Napakoissa artikkeleissa esitellään tunnetut tekijät Yoshiharu Tsuge, Suehiro Maruo, Hideshi Hino ja Osamu Tezuka. Hinoa on jopa haastateltu. Lisäksi kriitikko Kosei Ono esittelee liikuttavasti mutta pätevästi varhaisen mangan ja japanilaisen taiteen vaikuttajan, isänsä Saseo Onon.

Pientä virittämistä Comics Journalinkin jutuissa olisi ollut. Esimerkiksi Beatrice Marechal onnistuu esittelemään Yoshiharu Tsugen mainitsematta kertaakaan gekiga-termiä, joka tarkoittaa draamakuvia – siis taidesarjakuvaa, jonka lajia Tsuge oli mukana luomassa Japaniin.

Myös Osamu Tezukan loputon palvonta joutaisi saada edes hitusen kriittisiä päртеitä. Mikään kolmesta opuksesta ei juuri löydä hänestä moitittavaa. Juuri valtavan merkityksensä vuoksi Tezuka ansaitsisi, että hänen tuotantoaan arvotettaisiin suhteellisuudentajuisesti.

Comics Journalissa käsitellään mangaosuuden lisäksi laajasti Vaughn Bodea ja Montrealin sarjakuvapiirejä. Sarjakuvaosuudessa on mukana muun muassa Matti Hagelberg.

Harri Röpötti

Japanissa manga ja anime ovat kaikkialla. Gravettin kirjan kuvitusta.

Ja mangan jumala loi Buddhan

Osamu Tezuka:
Buddha 5 – Deer Park
VERTICAL INC.

Osamu Tezukalla oli iso rooli sekä mangan että animen kehityksessä toisen maailmansodan jälkeen. Siitä hyvästä häntä on kutsuttu peräti mangan jumalaksi. Kovalla tuotteliaisuudella oli myös kääntöpuolensa.

Tezuka on pitkälti vastuussa varsinakin animen yleisesti kehnosta teknisestä laadusta. Asiastaan innostunut taiteilija teki alkuaikoina sopimuksia, joita ei pystynyt täyttämään kunnolla. Pitääkseen kiinni aikatauluista hän joutui tinkimään työn määrästä ja alkoi animaatiotekniiksessä mielessä fuskata.

Vielä tänäkin päivänä useimmissa animeissa kamera liikkuu usein piirrosten sijaan. Myös mangateollisuus on kuuluisa tappavasta työtahdistista, jossa piirtäjiä suljetaan lukkojen taakse työskentelemään kellon ympäri.

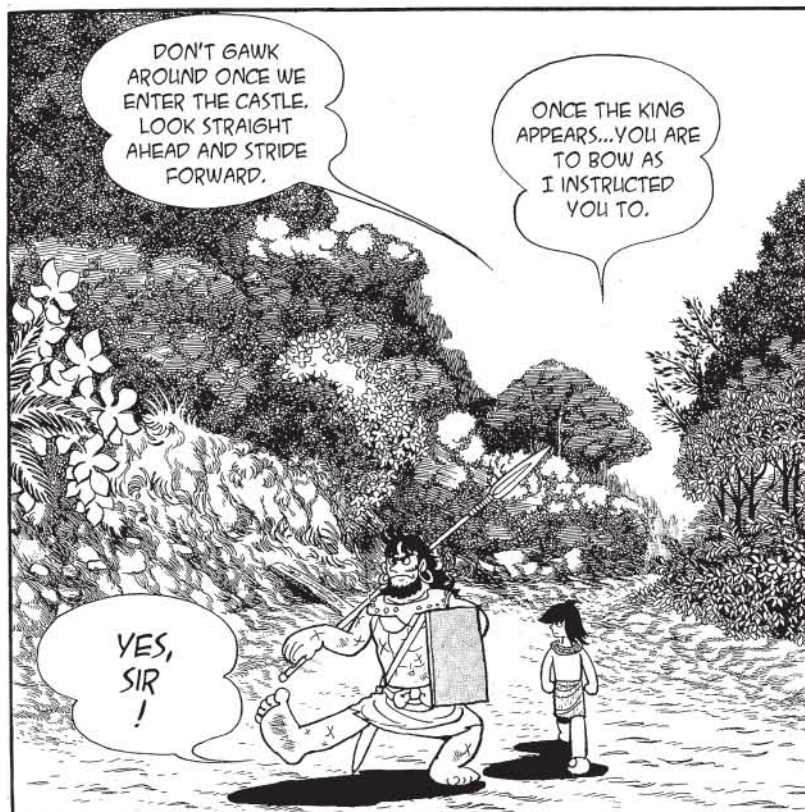
Tezukan mangatuotantoa alkaa olla aika lailla saatavissa englanniksi. Iso osa siitä on aika tylsää luettavaa. Astro Boysta on tullut alan ikoni, eräänlainen Japanin Mikki Hiiri. Mutta ei aikuinen ihminen jaksa lukea niitäkään kovin monta pokkaria. Animatea Astro Boy ei ollut kovin paljon piristävempi.

Kukaan ei kai tiennyt Tezukan tuotannon puutteita paremmin kuin hän itse. Uransa loppupuolella hän teki muutamia erittäin taiteellisia lyhytanimatioita, joista on tullut klassikoita. Ja mangan puolella syntyi kolme osittain todellisiin ihmisiin perustuvaa teosta.

Vuosina 1981–86 hän teki sarjaa omasta esi-isästään Ryoan Tezukasta, joka opiskeli länsimaista lääketiedettä edo- ja meiji-kausilla. Sitä ei ole nähty englanniksi. Sen sijaan samoihin aikoihin tehty Hitleristä ja toisesta maailmansodasta Japanin näkökulmasta kertova Adolf on julkaistu Yhdysvalloissa viitenä kirjana. Se lienee hänen paras teoksensa.

Hyvä, joskin ristiriitainen, on myös Buddha, joka ilmestyi alkuun vuosina 1972–83. Englanniksi sen kahdeksasta osasta on ilmestynyt viisi, yhteensä jo vajaat 2000 sivua. Siddhartha on lopulta valaistunut ja saanut sen merkiksi nimen Buddha.

Tezuka (1928–89) oli tyyppinen toisen maailmansodan ja ydinpommitukset

Buddha on epätasaisen Tezukan parhaimmistoa.

todistanut japanilainen. Kansainvälinen rauhanliike eli ja voi hyvin Japanissa, kun se oli länsimaissa jo mennyt muodista Neuvostoliiton mahdin hiipumisen ja suurvaltojen vastakkainasettelun myötä.

Tezukakin oli siis humanisti. Buddhalaisuuden ihanteet kaiken elämän keskinäisestä yhteydestä ja siis pyhydestä sopivat hänelle hyvin. Välillä Buddhan hyvyys esiintyy tarinassa pelkistettynä ja kovin imelänä.

Ympäröivä maailma oli kuitenkin raadollinen. Sotien, köyhyyden ja muiden kärsimysten kuvaaminen tarjoaa tarinaan toimintaa. Välillä Buddha unohtuu sadoiksi sivuiksi, kun Tezuka keskittyy esimerkiksi entisen rosvon Tattan kostojuoniin. Sellainen lieventää lässyhumanismia.

Sitä lieventää myös huumori, joka myös rikkoo tarinan sisäisen johdonmukaisuuden. Tezuka viljeli aina mielellään anakronismeja, kuten viittauksia nykyaikaan keskellä historiallista ympäristöä. Tezukan muiden mangojen hahmot – tai jopa Tezuka itse – tuntuvat lapselliselta huumorilta. Muutenkin Tezuka heittäytyy usein turhaan rahvaanomaiseksi.

Piirrosten kaksijakoisuus on mangalle tyyppistä. Hahmot on piirretty pelkistetyksi karrikoiden. Taustat Tezuka on piirtänyt paikoin jopa hengästyttävän yksityiskohtaisesti ja realistisesti. Kaipa hän halusi näyttää myöhäiskaudellaan, mitä osasi ja myös korostaa, että nyt hän teki tosissaan merkiteosta.

Ristiriitaisuuksista huolimatta Tezukan Buddhaa lukee mielellään. Pääpiir-

Kurtzmanin ja Elderin "Tintti", Goodman Beaver, tutustuu modernisoituvaan Afrikkaan.

teissään tarina pysyy kasassa. Jo pelkäänsen sen mitta tarjoaa poikkeuksellisen nautinnon, kun tapahtumia on tilaa kehitellä elegantisti.

Länsimaissa on puhuttu paljon sarjakuvaromaaneista, mutta lukukokemuksena albumit ovat yleensä lähinnä novelleja. Buddha on yksi mangoista, jotka asettavat sarjakuvan romaanimaisuuden jopa eeppiseen perspektiiviin.

Harri Römpötti

EC:n hauskin ja vakavin

Greg Sadowski:
B. Krigstein Vol. 1
FANTAGRAPHICS 2002

Greg Sadowski (toim.):
B. Krigstein Comics
FANTAGRAPHICS 2004

Gary Groth ja Greg Sadowski
(toim.): Will Elder - The Mad Play-
boy of Art
FANTAGRAPHICS 2003

1950-luvun EC-kustantamo vaikutti isosti amerikkalaisten sarjakuvataitei-

lijöiden kokonaiseen sukupolveen. Sen kauhu- ja sotasarjakuvissa käsiteltiin vakaviakin aiheita, ja Madin satiiri osoitti varsinkin tuleville underground-tekijöille, että minkään ei tarvitse olla sarjakuville pyhää.

EC:lle työskennelleistä taiteilijoista Will Elder (1921–) ja Bernard Krigstein (1919–90) olivat likimain toistensa vastakohtia. Elder oli heistä hyvinkin hauskin ja Krigstein luultavasti vakavin. Molemmat olivat kumminkin yhtiön kiin-toisimpia.

Krigstein otti sarjakuvat erittäin vakavasti. Will Eisnerin ohella hän oli yksi harvoja varhaisia sarjakuvalehtien tekijöitä, jotka näkivät välineen mahdollisuudet taiteena. Krigstein ei suostunut tekemään mitään eroa sarjakuvan ja korkeakulttuurin välillä, mikä oli 1950-luvulla harvinaista.

Kunnianhimo ei helpottanut työnte-koä kustantamoille, joista useimmat tyytyivät kernaasti suoltamaan halpaa viihdetta lapsille. Krigstein ei koskaan pääsyt työskentelemään yhtä oma-ehtoisesti kuin Eisner.

Jopa EC:n suhteellisen laadukkaista lehdistä Krigstein valitti aina, että hän joutui tunkemaan tarinansa liian vähiin

sivuihin. Ne ovatkin usein turhan tekstipainotteisia ja melodramaattisia. Siitä on hyvä esimerkki Krigsteinin kuuluisin tarina, natsisotarikollisen lopusta kertova Master Race.

Se päättää Sadowskin tyylikkään elämäkertakirjan B. Krigstein Vol. 1. Tekstin ohella siinä on runsaasti näytteitä Krigsteinin sarjakuvista, kuvituksista ja maalauksista sekä nippu kokonaisia sarjakuvatarinoita.

Jatkoksi Sadowski on toimittanut B. Krigstein Comicsin, 34 tarinan valikoi-man hänen sarjojaan. Se on kiintoisa pettymys. Varsinkin alkupuolen varhaisissa töissä näkyy, kuinka Krigstein joutui työskentelemään ilmeisen nopeasti. Piirrostensa taso horjuu.

Loppua kohti se paranee, mutta Krigstein on ehkä sittenkin lopulta esimerkki siitä, kuinka alan realiteetit estivät taiteellisen kehityksen. Will Elder olikin esimerkki päinvastaisesta – siitä miten rajoitukset murrettiin.

Elder oli piirtäjänä erittäin lahjakas. Kiirettä piti hänelläkin, mutta Krigsteinin pelkistetyt ekspressionismin vastapainoksi Elder täytti ruutunsa mieli-puolisten yksityiskohtien runsaudella. Toisaalta Elder joutui turvautumaan kol-

legoiden apuun, kun Krigstein urakoi yksin.

Äärimmäisen persoonallinen keppostelija Elder ei onneeseen päässyt töihin Disneyn animaatiostudiolle. Sen sijaan hän puhkesi kukkaan Harvey Kurtzmanin toimittamassa Madissa. Kurtzmanin kanssa hän tekikin suurimman osan tuotannostaan aina Playboyhin syntyneen Little Annie Fannyn loppuun saakka 1980-luvulle.

Kirjan teksteissä käydään läpi Elderin ura kattavasti mutta pinnallisesti. Lopussa jälkeläiset ja kuuluisat fanit kehuvat. Mutta isoin ja olennaisin osa on omistettu itse asialle, Elderin tuotannolle. Madin sarjakuvaparodioita on tietysti mukana iso nippu.

Erittäin kiintoisia ovat myös 1950-luvulla Trump- ja Humbug-lehdille ja 1960-luvulla Helpiin tehdyt sarjakuvat ja muut työt. Nekin olivat Kurtzmanin toimittamia eikä niitä näe juuri missään. Parivaljakolla oli melkoinen vaikutus amerikkalaiseen komikkaan kokonaisuudessaan. Kirja nostaa mainiosti esiin Elderin merkityksen Kurtzmanin tulkina.

Harri Römpötti

Schuiten kuvittajana

Benoît Peeters:
The Book of Schuiten
CASTERMAN 2004

Jopas jotain: ranskalainen iso Casterman-kustantamo on julkaissut kirjan englanniksi. Vaikka ei The Book of Schuitenissa ole kovin paljon tekstiä. Belgialaisen piirtäjän Francois Schuitenin parhaat albumit käsikirjoittanut lapsuudenkaveri Benoît Peeters haastattelee häntä kuvittajan töistä muutaman sivun verran.

Lisäksi vuonna 1956 syntyneen Schuitenin ura ja elämä käydään läpi aikajanalla. Hänen isänsä oli arkkitehti, mikä on kaupunkikuvilla leikkitelevälle taiteilijalle jopa koomisen sopivaa. Kuvaan sopii sekin, että Schuiten innostui jo nuorena eritoten Winsor McCayn Pikku Nemosta.

Myös Nemo-klassikon kuvissa arkkitehtuuri näytteli suurta roolia. Sekä McCayn että Schuitenin piirroksiin on helppo uppoutua pitkiksi ajoiksi. Sen Schuiten mainitsee tavoitteekseenkin.

Bernie Krigstein ei päässyt toteuttamaan potentiaaliaan taiteilijana.

Päämäärä korostuu tässä kirjassa, johon on koottu erilaisia Schuitenin kuvituksia kommentein varustettuina.

Monien muiden sarjakuvataiteilijoiden tavoin Schuiten leventää leipänsä tekemällä kaikenlaisia piirroksia. Hän näkee ne sarjakuvien maailman jatkeena. Niitä on syntynyt niin teatterin lavasteisiin, julisteiksi kuin Jules Vernen ennen julkaisemattoman romaanin Paris au XXe siècle kuvitukseksi.

Vaikka The Book of Schuiten esittelee aihettaan nimenomaan kuvittajana, jää tekstiosuudesta kaipaamaan sarjakuvaa-albumien käsittelyä. Sen olisi luultu olevan hedelmällistä, kun haastattelijana oli niiden käsikirjoittaja, joka on tehnyt kirjoja myös muun muassa Tintistä.

Kuvia kelpaa toki katsella. Kuvat on jaettu aihepiireittäin lukuihin. Piirrosten

puurtamisen parissa pitkään viihtyvälle Schuitenille on tyypillistä, että sarjakuvat on piirretty yhtä komeasti ja yksityiskohdista kuin yksittäiset piirroksinkin. Joskus kuvien täydellisyyteen melkein kaipaasi pieniä virheitä, säröjä, joista ne pääsisivät hengittämään.

Harri Römpötti

Kovaksikeitetty eläimet

Juan Diaz Canales – Juanjo Guarnido
Blacksad: Arctic Nation
NBM 2004

Benôit Sokalin Tarkastaja Ankardo menetti lähestulkoon kaiken viehätysvoimansa neljän ensimmäisen albumin jäl-

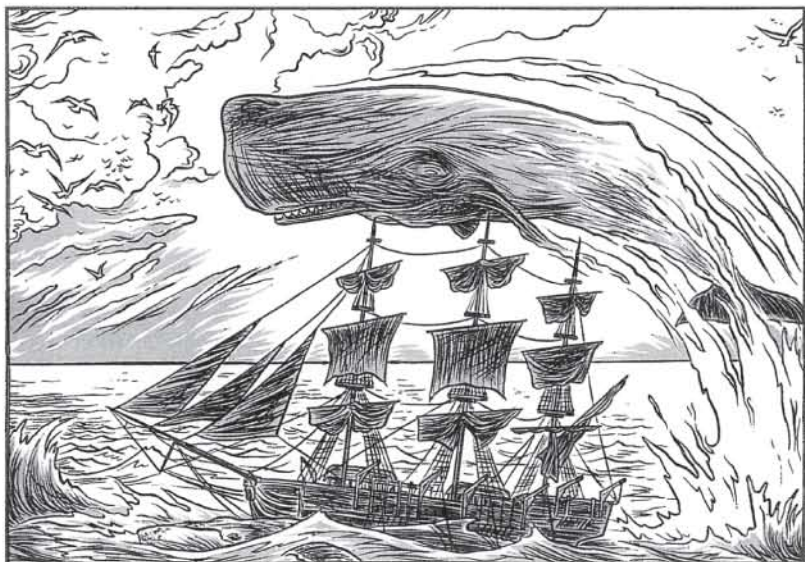
keen. Tekijältä loppui puhti, eikä uudesta tulemisesta ole nähty merkkejä kuin ajoittain.

Onneksi ”kovaksikeitetty eläinsarjakuva” on löytämässä uuden kuninkaan. Espanjalaisten Juan Diaz Canalesin kynäilemä ja Juanjo Guarnidon piirtämä Blacksad kulkee tuttuja latuja, mutta omintakeisella hiihtotekniikalla.

Ankardon tavoin kyseessä on hitiksi noussut film noir -elokuvien ja rikoskirjallisuuden klassikoiden parodia eläinhahmoilla. Blacksad on liiaksi elämää (ja kuolemaa) nähnyt kissaetsivä, joka kulkee päivät popliinitakissaan selvitellessä rikoksia. Sarjan toisessa albumissa Arctic Nation katti selvittelee rasistiselta vaikuttavaa murhaa. Taustalta paljastuu synkkä tarina täynnä aviorikoksia, salatutuja rakkauden hedelmiä ja silmitöntä rotuväkivaltaa.

Blacksadin perusasetelma on luettu lukuisia kertoja. Blacksad kääntää kuitenkin tilanteen voitokseen. Parasta Blacksadissa on Guarnidon loistelas piirrosjälki. Tarinoiden kliseiset elementit tuntuvat hyväksyttäviltä niin kauan kuin Guarnido jaksaa puhalttaa kuviin henkeä. Ilmavat piirrokset ja elävä värienkäyttö tekevät Blacksadin lukemisesta todellisen nautinnon. Kuvakerronta on kiireetöntä ja tarkoin mietittyä. Heikommat tekijät olisivat täyttäneet tarinan supersankarisarjakuville ominaisilla ”dynaamisilla toimintakohtauksilla”, mutta Guarnido ja Canales malttavat katsata jännitettä.

Sarjan toinen tarina Arctic Nation on niin paljon ensimmäistä parempi, että sarjan parhaat teokset saattavat olla vas-

© Jens Harder/Ed. de L'An

Merten myyttinen jätti vai silkka tiskirätti?

ta edessä päin. Canales ja Guarnido ovat löytämässä oman tyyliänsä, joka ei ole enää vain parodiaa vaan jotain enemmän.

Ville Hänninen

Moby Dickin näkökulma?

Jens Harder:
Leviathan
ÉDITIONS DE L'AN 2, 2003

Aiemmin Angoulêmen CNBDI-sarjakuvakeskuksessa työskennellyt ja sen hienoimmat näyttelyt kuratoinut Thierry Groensteen pyörittää nykyään kustantamoa, joka on erikoistunut tosi taiteeseen kaupallisuutta kumartamatta.

Se on julkaissut esimerkiksi Kati Kovácsin albumin Sirkka, la petite fille

des rues (Pahvilapsi). Suomalainen sarjakuva ei liene Ranskassa erityisen varma sijoitus. Taidetta on myös saksalaisen Jens Harderin Leviathanin, jonka niukat tekstit on painettu peräti neljällä kielellä: ranskaksi, englanniksi, saksaksi ja japaniksi. NBM jakelee sitä Amerikassa, mutta Suomessa asti sitä ei ole sentään näkynyt.

Itse sarjakuva on sanatonta. Lukujen välissä on lainauksia muun muassa Herman Melvillen romaanista Moby Dick, joka on inspiroinut Leviathanin. Pääosassa on siis valas, jota Harder käsittelee merten myyttisenä jättiläisenä.

Varsinaista tarinaa ei ole, vaan Leviathan ui Harderin tajunnanvirrassa. Se kohtaa muun muassa merellä liikkuvat ihmiset niin Nooan arkissa ja Titanicissa kuin vesiskootterin selässä. Yleensä kohtaamiset ovat vihamielisiä.

Ehkä tarina kertoo Leviathan uneksimasta kostosta ihmisille. Öljytankkeri ja lentotukialuskin saavat kyytiä. Hämäräksi Harderin sanomaa jää. Ehkä hän ei halukaan varsinaisesti sanoa mitään, eikä tarkoitus varmaankaan ole varsinaisesti kertoa tarinaa.

Tunnelmapalaksikin Leviathan on vähän horjuva. Pahinta on, että itse valas on piirretty ajoittain kehnosti. Joskus se näyttää tiskirättiltä. Mutta toisinaan Harderin kaksiväripainatuksella tehty jälki toimii. Muun muassa alussa keskiaikaisia piirroksia jäljittelevä jakso on tyylikäs. Esi-koisalbumiksi se on kunnianhimoinen ja vähintäänkin lupaava.

Harri Röpöttö

Kissa onkin kovaksikeitetty dekkari.

